

કુંડલપુર તથા નાલંદા

રાજગૃહીની યાત્રા પૂર્ણ કરીને આગળ જતાં કુંડલપુર આવે છે. કુંડલપુર શ્રી મહાવીર પ્રભુનું જન્મધામ છે. કુંડલપુરમાં હાલ કાંઈ વસ્તી નથી. ૧-૧૧ કિ.મી. દૂર નિર્જન સ્થાનમાં શ્રી મહાવીર પ્રભુનું દિગંબર જિનમંદિર છે. કુંડલપુરથી ૧૧ કિ.મી. આગળ પાવાપુરી તરફ જતાં રસ્તામાં નાલંદા વિશ્વવિદ્યાલય આવે છે, જે જોવા જેવું છે. ત્યાં ખોદકામ કરતા બૌદ્ધોની ઘણી મોટી-મોટી જૂની વિદ્યાપીઠોના આખા ખંડેરો નીકળ્યા છે. તે ખરેખર જોવાલાયક છે. ખંડેરો એટલે કે આખા ને આખા વિદ્યાલયનું ખોખું જમીનમાંથી નીકળેલ છે. વિદ્યાપીઠના પ્રાચીન ખંડેરોમાં કૂવાઓ પણ છે. એટલે કે પાણી ભરવાના મોટા ટાંકા અન્ડરગ્રાઉન્ડ છે. તેમજ તે સમયમાં તેલ પણ મોટા ટાંકા-મોટા કૂવામાં ભરતા હતા. તે ટાંકા-કૂવાઓ (ખાલી) પણ છે. આ વિદ્યાપીઠમાં શ્રી અકલંક-નિકલંક ગુપ્તવેશે ભણતા હતા અને તેમાં તેઓ પકડાઈ જતાં તેમને કોટડીમાં પૂર્યા હતા. ત્યાંથી છટકીને ભાગી જતાં નિકલંકનું બલિદાન લેવાયું હતું. પછીથી અકલંકસ્વામીએ વાદવિવાદ-ચર્ચા કરીને બૌદ્ધોને હરાવીને જૈન ધર્મનો જોરદાર પ્રચાર ફેલાવ્યો હતો. અહીં ખોદકામ કરતા જે-જે પ્રાચીન અવશેષો નીકળ્યા હતા, તે બધાનું મ્યુઝિયમ-સંગ્રહસ્થાન વિદ્યાપીઠની સામે જ બનાવેલું છે. આ મ્યુઝિયમમાં શ્રી વીરપ્રભુ આ ભૂમિમાં અનેક વખત વિચરેલા તેના પ્રાચીન ઉલ્લેખો જોવા મળે છે. માટે નાલંદા અવશ્ય જોવા જેવું સ્થળ છે.

ऐसे साधु सुगुरु कब मिलि है ॥
आप तरे अरु पर को तारें निष्प्रही निर्मल हैं ॥

ऐसे साधु सुगुरु कब मिलि है ॥ १॥
तिल तुष मात्र संग नहिं जिनके, ज्ञान-ध्यान गुणबल हैं ॥

ऐसे साधु सुगुरु कब मिलि है ॥ २॥
शांत दिगंबर मुद्रा जिनकी, मन्दर तुल्य अचल है ॥

ऐसे साधु सुगुरु कब मिलि है ॥ ३॥
“भागचन्द” तिनको नित चाहैं, ज्यों कमलनि को अलि है ॥

ऐसे साधु सुगुरु कब मिलि है ॥ ४॥